

НОКТЮРН НАД ОЗЕРОМ

I

– Вибачте, мадемуазель, – почула Ніна тихий чоловічий голос, явно звернений до неї.

Вона глянула в обличчя чоловіка, що постав перед нею, коли близько півночі, в Монтре, дорогою до Шильйонського замку зупинилася перед одним будинком, намагаючись розгледіти назву вулиці на погано освітленій табличці. Все довкола Ніни дуже мало нагадувало реальність. Принаймні звичну дотеперішню її реальність, що в останні місяці несподівано набрала зловісних і загрозливих рис.

Спочатку в її світі – далеко звідси, у великому місті пострадянської держави, – почулися звуки, яких раніше ніколи не було. Такі вона чула лише у фільмах про війну. Через кілька днів вона вже поблизу бачила заграви від пожеж, а ще через кілька – снаряд влучив у сусідню багатопверхівку, розколовши її навпіл. Того ж дня, поспіхом зібравшись, Ніна з мамою вирушили в дорогу – до тітки в портове місто на півдні рідної країни. Тітка пропонувала їм переїхати до неї одразу, коли все почалося. Мовляв, вона мешкає сама, її син працює за кордоном.

Так вони опинилися в місті на березі моря. Помешкання тітки виявилося невеликим, вони з мамою займали

одну з двох тітчиних кімнат. Тітка була на пенсії, її дні минали перед телевізором, вона лише зрідка виходила за продуктами на ринок. Ніна намагалася влаштуватися, знайти роботу. Чотири роки тому вона закінчила університет, її фахом була французька філологія. Досі вона працювала у фірмі з французьким капіталом, фірма займалася збутом косметичних засобів. На новому місці знайти щось подібне, де б вона могла задіяти свої знання французької, було годі. Після місяця пошуків настрої Ніни стрімко хилився до відчаю.

Заощадження закінчувалися, співжиття з тіткою, що звинувачувала її країну в усіх смертних гріхах, вигороджуючи імперські апетити «великого» сусіда, вимагало чималих зусиль. Тітка дивилася телебачення сусідньої країни, що розв'язала цю війну, й свято вірила пропаганді, цинізму якої позаздрив би Гьобелс. Сперечатися з тіткою, яка їм із мамою надала притулок, Ніна не могла. Отож в ній назривала потреба наступної втечі. Але куди? Вона ніколи не була в жодній країні, де розмовляли французькою. І от, якось у вечері, намагаючись відгородитися від бубоніння тітчиного телевізора за стіною, Ніна вирішила, що саме час зробити цей крок. Її не тримає нічого. Щоправда, грошей вистачить лише на дорогу до Парижа. Та вона не боїться праці, володіє мовою, вміє спілкуватися з людьми. Вона цілеспрямована й рішуча. І головне – вона під опікою того, без чиєї волі не впаде навіть волосина з її голови. Хіба ця опіка досі бувала ненадійною? Аж ніяк.

Отож одного квітневого ранку Ніна вирушила до міста, до інтернет-кав'ярні, бо її комп'ютер залишився в старому помешканні, а в тітки, звісно, комп'ютера не було. Вона шукала адреси гостелів у Парижі й дешевий спосіб доїхати туди. Зателефонувала Аліні, своїй подрузі, пригадавши, що Алініна сестра живе у Франції. Подруга дала їй адресу й телефон сестри, яка мешкала поблизу Парижа з чоловіком-французом й двома дітьми. Цей контакт дуже підбадьорив

Ніну. Аліна сказала, що сестра допоможе влаштуватися, якийсь час Ніна може пожити в неї.

Через тиждень дівчина уже пакувала валізу. Мама не була в захваті від рішення доньки, але й не стримувала її. Ніні пощастило знайти недорогий трансфер – з морського міста до Парижа їхав мікроавтобус, ціна за переїзд складала 150 євро. Щоправда, їхати треба було майже дві доби, але Ніні залишалося погодитись на ці умови, бо квиток на літак коштував дорожче й поглинув би усі її кошти. В запасі у неї залишалися ще близько п'ятдесяти євро.

Водій Ігор, власник мікроавтобуса, виглядав надійним, одразу назвав своє прізвище й номер телефону. Сказав, що вартість переїзду в нього нижча, ніж зазвичай, він їхатиме через Угорщину, Австрію й Швейцарію, бо двом його пасажиркам треба до Монтре. Згадка про Монтре змусила Нініне серце битися швидше – Стравінський! Її улюблений композитор, якого прийнято вважати російським. Але його рід і по батьковій, і по материній лінії походить з Нініної країни. Вона охоче погуляла би вуличками Монтре, в якому жив й інший присвоєний імперією її краєнин – Гоголь. Отож до Парижа, із зупинкою в Монтре! Можливо, вдасться побути там хоч з пів годинки, посидіти на березі Женевського озера...

Крім Ніни, пасажирами маршрутки виявилися троє чоловіків – один старший, два молоді – й три жінки. Вирушили вранці, розраховуючи прибути до Парижа через дві доби. Водій перевірив, чи всі мають чинні документи, проінформував про перерви у русі, й вони рушили. Спочатку всі мовчали, а потім слово за словом, розговорилися. Виявилося, що тільки старший чоловік їде до Парижа, усі решта покидають автобус раніше: чоловіки в Інсбруці, одна з жінок у Лінці, й дві молоді жінки – в Монтре.

Перетин кордону між її країною й Шенгенською зоною був утомливим і тривалим – тривалішим, аніж очікував водій. Крім того, трапилася неприємність: паспорт стар-

шого пана, який їхав до Парижа, виявився дійсним лише тиждень після закінчення візи, на підставі якої він зібрався в'їхати в Шенгенську зону. Після короткого з'ясування ситуації прикордонна служба відмовила чоловікові у дозволі перетнути кордон, його попросили покинути автобус. Він намагався протестувати, але закон був не на його боці: далі автобус поїхав уже без нього.

Ніч у не надто зручному кріслі, впорядковані й гарні незнайомі краєвиди, чужі люди зовсім близько, їхні розмови, їхні дихання у сні, втома й беззахисність... Кава на автозаправках чужих країн, музика незрозумілих мов, збентеження, коли хтось раптом звертається до тебе чужою мовою, маючи тебе за тутешню. Дівчина старалася дати раду своїм новим відчуттям. Вона із подивом помітила, що в незнайомому середовищі доводиться наново вчитися того, чого з тяжкою бідою уже навчилася на батьківщині. «Наприклад, сякої-такої довіри до себе і впевненості в тім, що ти нічим не гірша від цих людей, носіїв іноземних мов і паспортів престижних країн. Не дати хвилі меншовартості, проти якої роками будувалася захисна дамба, знову накрити себе тут, у незнайомих водах,» – думала Ніна.

Уже поблизу кордону між Австрією й Швейцарією, коли в автобусі залишилося троє пасажирів – Ніна й дві молоді жінки, що їхали в Монтре, – водій заклопотано повідомив, що на табло автобуса з'явилося попередження про несправність фільтра двигуна, тому автобус їде лише до Монтре. Мовляв, Ніні він поверне 30 євро, але далі хай вона добирається самотужки.

День хилився до вечора, вони їхали в тіні колосальних гір. А Ніна – ще й в тіні неспокою: зараз проти ночі їй доведеться вийти у чужому місті, про яке вона мріяла й де на неї ніхто не чекає. Вона сподівалася взяти квиток на котрийсь з нічних потягів, які неодмінно їдуть через Монтре до Парижа. Але все склалося по-іншому.

До Монтре автобус прибув близько дев'ятої вечора. Уже темніло, і коли вони стрімкою дорогою спускалися вниз, озера видно не було. Лише тонка смужка світла, що віддзеркалювалося від плеса. Дівчата, які виходили тут, особливої довіри в Ніни не викликали: уривки їхніх розмов натякали на приналежність до середовища, якого Ніна завжди намагалася уникати. Це світ, на вершині якого сяє німб Луї Вігтона, а до нього здіймаються голови з фарбованим у неприродний колір волоссям й нарощеними віями, простягаються руки з накладними нігтями. Проситися до них переночувати? Хто зна, де вони ночують тут, в Монтре.

Останній віраж крутого спуску – і от перед ними виринули каскади світла на стрімкому схилі гори й вузькому мисові, що його поглинала амальгама озера у важкій рамі Альп. Своїх пасажирок водій висадив біля вокзалу. З ненавмисно підслуханої розмови дівчат Ніна зрозуміла, що вони працюють в ресторані. Водій повернув їй тридцять євро і побажав щасливої дороги. Ніна попрямувала до головної зали вокзалу, щоб придбати квиток на нічний потяг. На табло побачила інформацію про потяг до Парижа, він відправлявся через п'ятдесят хвилин. Після нього були ще два нічні.

Але коли надійшла її черга й вона запитала касира про ціну квитка на потяг, виявилось, що найдешевший квиток коштує сто тридцять євро. У неї ж в кишені було лише сімдесят п'ять. Помітивши її збентеження, касир сказав, що є ще потяг близько п'ятої ранку, він коштує сто десять євро. Ніна подякувала й вийшла на вулицю.

Дівчина намагалася втамувати неспокій, що наростав, перетворюючись у страх. Як їй діяти? Їхати без квитка? Не потрапити на очі провідникові навряд чи вдасться. А коли виявиться, що заплатити вона не може, за діло, мабуть, візьметься поліція. Ні, такої історії на шляху до Парижа Ніна собі не бажала. Отож про їзду зайцем не може бути й мови. Як ще? Автобус! Тут мусить бути автобус, в Європі

вони зазвичай дешевші, аніж потяги. От тільки де його шукати зараз? Вікно інформаційного бюро було вже зачи-нене, тому Ніна звернулася в касу – але на цей раз в іншу, не ту, де питала про потяг. Люб'язна касирка пояснила їй, де автобусний вокзал, й видрукувала для неї план містечка.

І ось Ніна знову надворі. Звуки й запахи квітневого вечора трохи втамували її хвилювання. Через двадцять хвилин вона вже стояла перед касою на автобусному вокзалі Шамоні, з'ясувавши, що автобус до Парижа, квиток на який коштував сімдесят євро, поїхав якраз пів години тому, наступний буде завтра увечері о 21.45. Це єдина можливість добратися туди за таку ціну. Коротко обдумавши ситуацію, вона купила квиток на завтрашній вечір, в її кишені залишилося трохи більше п'яти євро.

Ну от, ти ж мріяла побувати в Монтре хоча б годинку? Мрії збуваються, тепер у тебе на нього не годинка, а цілих двадцять чотири. Щоправда, без жодного натяку на дах над головою й гарячий чай, не кажучи вже про душ. Але то дрібниці... Треба лаштуватися на ніч тут. Словосполучення «лаштуватися на ніч» набуває дещо несподіваних сенсів, але що вдієш... Ніна йшла вулицею, майже фізично відчуваючи тісне кільце Альп, що оточували місто. Де вона знайде прихисток цієї ночі? Відповідь не забарилася, у естві дівчини забриніли слова: *«Хто живе у сховку Всевишнього, той знайде пристановище в тіні Всемогутнього... Він врятує тебе від пастки птахолова, врятує від пошесті згубної. Крилами своїми він вкриє тебе, під його крильми ти сховаєшся.... Не злякаєшся ти ні жаху вночі, ні стріли, що летить удень, ні пошесті, яка підкрадається в темряві, ні загибелі, що приходиться опівдні...»*

Ці слова діяли завжди, на них можна було покластися. Паніка після них відступала, серце опановував вселенський спокій, і всі неприємності в їхньому світлі виявлялися дрібними. «Погідна квітнева ніч в Монтре, що кращого могло трапитися зі мною? – думала Ніна. – Не йдеться ж ні про згубну пошесть, ні про стрілу, й про загибель, здається, теж

ні...» Вона сіла на лавочку біля ліхтаря й розгорнула план міста. «Ну от, а зараз розпочнемо мандрівку визначними місцями Монтре. Щоправда, світла малувато, але ці місця варто побачити навіть у скупому світлі. З чого почнемо? З Шильйонського замку? Двісті років тому один поет почав саме з нього. Отож берегом озера, приблизно три кілометри звідси на схід. На все про все дві години. До графів Савойських навідаюся якраз опівночі. Такий собі ненав'язливий опівнічний візит. Не будемо наполягати на тім, щоб побачити каземати замку зсередини – їх ми собі легко можемо уявити... Але не йти ж до замку із валізою».

Через кілька хвилин вона вже домовлялася про зберігання валізи із працівником автостанції, а ще через хвилю шукала вулицю, що приведе її до Шильйонського замку. «Можна йти по Aveniu de la Riviera, спустившись згодом до води, Quai Ami Chesset точно приведе до замку. Або є ще рухлива й освітлена Aveniu de Chillon, яка веде туди ж. Вона давня, мабуть, британський романтичний юнак їхав до Савойських саме нею...»

Щоб роздивитися стрімкий північний схил, з якого спустився сюди їхній автобус, треба було максимально закинути голову. На виступах майже вертикального схилу до висоти щонайменше чотирьох сотень метрів над рівнем моря височіють по-мистецькому підсвічені вілли й палаци, до яких можна дістатися хіба що фунікулером. Стрімке узгір'я посмуговане винними терасами й прикрашене майже висячими садами. Будівельні крани, невідомо як туди доправлені. Внизу на вузькому мисі чимало розкішної сецесії. Ніна ішла залитою світлом вулицею, якою шмигали лискучі автомобілі. По один бік до неба піднімався поцяткований світлом схил, по інший – вгадувалося озеро, на протилежному березі якого здіймалася стіна гір.

Вона якраз оминала аргентинський ресторан «Танго» й думала, що було би непогано випити зараз гарячого чаю або ще краще – з'їсти тарілку гарячого квасолевого супу. Але з

п'ятьма євро в кишені на це краще не сподіватися. У рюкзаку в неї ще залишилася булочка з сиром, з тих, що вона їх приготувала в дорогу. «Як маєш у торбі, то й сядеш при горбі», – казала її покійна бабуся. Бачила б вона ці горби... З ресторану якраз вийшло веселе товариство: кілька немолодих чоловіків, які жваво обговорювали щось, сміючись, а з ними жінки у коктейльних сукнях. Мабуть, святкували день народження дружини директора ювелірної крамниці, – подумала Ніна. Щоб розминутися з товариством, їй треба було підійти впритул, і, як часто бувало в подібних випадках, вона захвилювалася. Побажати їм доброго вечора? Доброї ночі? Просто пройти повз мовчки? Вони удома, певні себе, несуть себе з гідністю.

Отож, – казала вона собі, – і ти поведься спокійно, впевнено, з гідністю. Не бійся власної тіні, не забивайся в кут, забудь нарешті оце рятівне для твоїх предків «тихше води, нижче трави». Поводься так, ніби попереднім сімом поколінням твого роду не йшлося винятково про те, щоб вижити. Так, ніби вони мали змогу ще й культивувати себе, а не лише думати про те, як би пережити зиму, щоб не здохнути з голоду й холоду. Або вижити у брутальній війні, не впасти жертвою одних чи інших визволителів або якоїсь моровиці. Поводься так, ніби вони мали змогу читати книжки, слухати музику, відвідувати театри. Поводься із шармом і гідністю, дівчинко, якщо зможеш, звичайно...

Товариство залишилося позаду.

II

І ось цей голос.

– Вибачте, мадемуазель. Повірте, я не заподію вам нічого злого, я не зтаких... Мені просто здалося, що ви не поспішаєте?

Вона хотіла мовчки втекти, але щось змусило її зупинитись. *«Ага, ти з тих, що люблять поговорити. На небезпечного птахолова з сітями зовсім не схожий. Ну що ж, подивимося, як ти даватимеш собі раду зі своєю ксенофобією, почувши мою нетутешню вимову...»*

– Добрий вечір, мсьє. Я хотіла переконатися, що ця вулиця називається Aveniu de Chillon.

Як вона й передбачала, тінь на обличчі незнайомця таки з'явилася, але тільки на мить. По тому воно знову повітліло, й молодий чоловік сказав:

– Так, це Aveniu de Chillon, мадмуазель! Який номер вам потрібний?

Ніна розгубилася.

– Aveniu de Chillon 36, – сказала вона несподівано для себе самої.

– О, я знаю цей будинок, якраз під автобаном. У ньому жив мій однокласник, Паскаль Пур'є. Якщо ви не заперечуєте, я проведу вас. Це недалеко, вулиця освітлена... Тут вам нічого не загрожує, але мені потрібна ваша присутність... Мені потрібно з кимось поговорити. Повірте, для мене це... – тут він запнувся – життєво важливо.

– Ви не хвилюйтеся, мсьє, – сказала Ніна. Вона відчувала, що чоловік каже правду; вона бачила, як він балансує між відчаєм і намаганням не втратити лице, не видати перед нею тотальної своєї слабкості.

Він був високий, тонкої статури, мав близько сорока років. На ньому – коричневий тренч до середини стегна, шарф в синьо-білу кліточку, зав'язаний паризьким вузлом, темно-сині джинси й кросівки.

– Мене звати Фабіан Вістенберг, я музикант, піаніст, ось моя візитівка.

Поспіхом, ніби боячись, що вона втече, він вийняв візитівку з нагрудної кишені й простягнув їй. Вона глянула: на візитівці його ім'я було вказано з префіксом фон, поштова й електронна адреса, телефони.

– Мене звуть Ніна, візитівки у мене нема.

Вони обоє засміялися.

Ішли поруч, якусь хвилю мовчали.

– Ви іноземка, у вас дуже приємний акцент. Але я не хочу бути набридливим... Мені сьогодні просто нестерпно самотньо. Тому заговорив з вами. Я намагаюся дати раду... Як це дивно.... Сьогодні...

– Не хвилюйтеся, мсьє фон Вістенберг...

– Ніна, називайте мене Фабіан, прошу вас...

Її ім'я у його вустах звучало дивно: «і» не пом'якшувало «н», і він наголошував другий склад імені.

– Дивно, але мені зовсім перехотілося говорити з вами про це... – сказав він уже спокійно. Краще, я розповім вам щось інше. Наприклад, як будували цей автобан. – І він показав на автобан, що висів перед ними у повітрі. Його підпирали палі, це був довжелезний віадук, прокладений паралельно до схилу.

– Іншої можливості прокласти дорогу тут просто нема. Взагалі, тут багато чого довелося відвойовувати у стихій...

– А ви народилися і вирости тут? – запитала Ніна.

– Так, народився тут і ріс до 16 років, потім вчився в гімназії й Музичній академії в Женеві, а потому, ось уже 12 років, викладаю фортеп'яно в Інституті Шопена тут, в Монтре, працюю в різних музичних проектах... Але, останнім часом я... як би це сказати? Втратив смак цього всього.

– Це буває, мабуть, від втоми.

– Я і справді втомився, але ця втома, вона не минає навіть після хорошого відпочинку... Ось Aveniu de Chillon 36, ми вже прийшли. На жаль...

Він зупинився. Ніна звела погляд на свого супутника й у світлі ліхтаря побачила відчай на його обличчі.

– Фабіане, я казала неправду, насправді мені не потрібен цей будинок, мене в ньому ніхто не чекає. Мене взагалі ніхто ніде не чекає в Монтре, я тут... випадково. Не вистачило грошей на потяг. Мені треба перебути цю ніч і